

Overdenking
over Mattheüs 8: 23-27 en de Bachcantate
"Wär Gott nicht mit uns diese Zeit" (BWV 14)
gehouden tijdens de cantatedienst op 25 januari 2026
door dr. Cristina Pumplun,
die in deze dienst tevens afscheid nam

Het is me de afgelopen jaren regelmatig overkomen als ik voor mocht gaan in een cantatedienst, dat de titel van de cantate in de weken voorafgaand aan de dienst mij maar niet losliet en steeds door mijn hoofd bleef spoken. Deze keer was dat zeker zo. "Wär Gott nicht mit uns diese Zeit..." Vanaf de poster die op alle ramen rondom de Wester hangt sprongen die woorden me de afgelopen tijd met hun lichtblauwe letters tegemoet. Ze waren als het ware een begeleidend en betekenisvol continuo bij mijn werkzame doen en laten dat deze maand zo zeer in het teken stond van afronden en afscheid nemen.

Wär Gott nicht mit uns... Wat, als God niet met ons – met mij, met jullie - zou zijn in deze tijd? Het is een indringende gedachte, een nadrukkelijke suggestie dat het zo zou kunnen zijn dat God *niet* met ons is – in deze tijd of in welke tijd dan ook. Dat wij mensen, dat onze wereld enkel aan zichzelf is overgeleverd. In het Duits is er overigens maar weinig voor nodig om dat niet alleen te suggereren maar nadrukkelijk zo te zeggen. Als je de kleine puntjes op die a - de Umlaut – weglaat en de volgorde van twee woorden aanpast, staat er:
"Gott *war nicht* mit uns diese Zeit!"

Het was en is de ervaring van tallozen dat God op het moment dat het erop aankwam ver weg was of, sterker nog, er niet was, er niet is. Als je gevangen bent in verdriet om het verlies

van wie het meest dierbaar is, als je eigen leven intens kwetsbaar blijkt te zijn. En wat te denken van alles, wat er in de wereld gebeurt en dat niet te rijmen is met een goede God: rampen en oorlogen, de ene mens die de ander misbruikt, machtswellust van machthebbers die maar hun destructieve gang gaan - in deze tijd, in onze tijd en in vervlogen tijden.

Zo ook in de tijd van de Bijbelse dichter van de Psalmen. Hij vraagt zich af – Psalm 124 begint met die gedachte – ‘wat, als de Heer niet voor ons was geweest?’ Mensen zouden aan elkaars haat ten onder gaan. Een oeroude vraag is het: wat, als we aan onszelf, aan elkaar zijn overgeleverd? Duizenden jaren later schrijft Martin Luther te midden van de crises van de samenleving van zijn tijd en van zijn eigen leven een lied waarbij hij als eerste regel de woorden uit de Psalm oppakt: “Wär Gott nicht mit uns.” En Bach baseert later op zijn beurt op Luthers lied de cantate waar we straks naar zullen luisteren.

Daarbij is het opvallend dat de tekstdichter deze keer niet losgaat: op de zondigheid van de mens, zoals het zo vaak het geval is in de teksten waar Bach zijn muziek op schreef, integendeel. De tekst van de cantate oordeelt niet en geeft zonder te oordelen alle ruimte aan de ervaring die je kunt hebben: dat je je machteloos voelt tegenover tegenkrachten waar je mee geconfronteerd wordt, waardoor je je piepklein voelt, een zielig, onbetekenend hoopje mens. Je kunt de ervaring hebben, verscheurd te worden door mensen die het op je gemunt hebben, dat het kwaad bezit moet hebben genomen van die ander die zo een onmens wordt. Het kan aanvoelen als golven die zich over je uitstorten, dat je speelbal wordt van een wervelwind die je bij je lurven pakt en je heen en weer slingert. Bach laat ons dat ervaren in het openingskoor van de cantate: elke fuga is als een golf en voordat je goed en wel adem hebt gehaald komt de volgende golf eraan!

Het is de ervaring van de leerlingen van Jezus waar Mattheüs in zijn evangelie over vertelt. Ze dobberen in een boot op een meer. Het is een mooie avond met een paradijselijke zonsondergang. Jezus is zelfs na een drukke dag achter op het dek in slaap gevallen. Maar dan verandert het kalme water van het ene op het andere moment in een hel. Het gaat gigantisch stormen met valwinden en al. Het water van het meer wordt manshoog opgezweept. Wie wel eens op het water zit, kan zulke verhalen vertellen. Maar het verhaal van Mattheüs is vooral aangrijpend omdat het symbolisch vertelt over wat storm in je leven betekent, hoe het is als je alle vastigheid verliest, over hoe het kan voelen als het figuurlijk stormt in je bestaan. Dat je het gevoel kunt hebben dat je de richting kwijt raakt op de zee van je leven. Dat je de ervaring kunt hebben dat je van het ene op het andere moment speelbal bent geworden van wat je persoonlijk overkomt, van wat er gebeurt in de samenleving, in de wereld: aantasting van de rechtsstaat, gewelddadige taal van wereldleiders, grootmachten, die zich van niets of niemand iets aantrekken, oude oorlogen die maar doorgaan, nieuwe oorlogen die opvlammen. Allemaal golven die hoog kunnen gaan, allemaal diepten die zich onder je openen.

In de bijbel heeft water een dubbele betekenis. Er zijn verhalen waarin mensen te weinig water hebben, waar men smacht naar een paar druppels uit een kruik of een kabbelend beekje. Daar betekent water: leven. Maar datzelfde element water kan dus ook onvoorspelbaar wreed zijn. In het donker van de nacht, door harde wind opgezweept wordt het een tegenkracht, jaagt het angst aan en brengt het de dood dichtbij. Het is doodsangst wat de leerlingen ervaren in de boot en je vraagt je af of ze misschien wel zijn vergeten dat ze Jezus, het belichaamde leven en de liefde, bij zich hebben in die boot?

Ja, dat kan gebeuren. Angst zorgt voor een geconcentreerde, versmalde blik. Want bij gevaar moet je focussen. Er wordt het uiterste van je gevraagd. En het is moeilijk om moedig te zijn als je de bronnen van je vertrouwen kwijt bent. Het moeilijk om te blijven vertrouwen, geloven, als je bang bent voor waar het met onze wereld op uitloopt, als je in je leven niet meer weet, waar je het zoeken moet. Maar het is cruciaal of je de ervaring hebt dat je daarin alleen staat of dat je de bronnen van vertrouwen op het spoor komt en er mensen zijn aan wie je je kunt toevertrouwen. Zoals hier: mensen bij elkaar, een gemeenschap onder het hoge dak van deze kerk, een gemeenschap van omzien naar elkaar, van aandacht en liefde. Ja, golven zijn er. Maar als je je hoofd boven het water uit kunt steken, kun je het licht zien worden in de verte. Licht in vorm van goede gedachten: gesproken en onuitgesproken, gemaild, geappt, gebeld - of de glimlach en het licht in de ogen van een ander.

De Duitse theoloog Dietrich Bonhoeffer, die kort voor het eind van de Tweede Wereldoorlog werd vermoord door de nazi's, moet Gods dragende kracht hebben ervaren toen hij in gevangenschap zijn meest bekende gedicht schreef. Het laatste couplet reikt ons zulke goede gedachten aan. Dat het woorden mogen zijn voor ons allen om - welke weg we ook mogen, moeten gaan – in vertrouwen uit te zien naar waar hoop is en liefde.

*Door goede machten liefderijk geborgen
verwachten we getroost wat komen mag.
God is met ons des avonds en des morgens,
is zeker met ons elke nieuwe dag.*

(Vertaling: Jan Willem Schulte Nordholt)

Amen.